

Åpen forskning i søknader om prosjektf finansiering

Wiebke Kallweit og Kristin Alvsvåg (Universitetsbiblioteket, Nord universitet)



NARMA-årskonferanse, 25. mars 2025

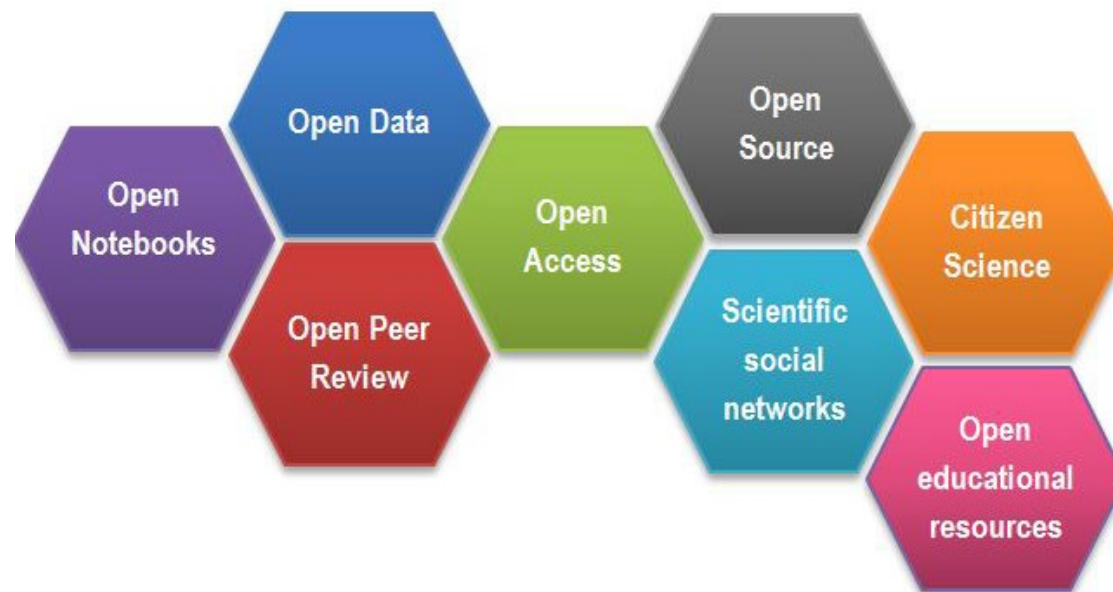
www.nord.no

Dagsorden

- Bakgrunn: Hva og hvorfor åpen forskning?
- Åpen tilgang / open access
- Åpne/FAIR forskningsdata
- Vurdering av åpen forskning i søknader
- Eksempler inkl. gruppearbeid
- Oppsummering

Hva er åpen forskning?

- Åpen forskning - Open Science (OS)
 - Åpen og gratis tilgang til forskningsresultater for alle via internett
 - Sett med prinsipper og praksiser som fremmer transparens og åpenhet i **forskningsprosessen**



Kilde: FOSTER (<https://www.fosteropenscience.eu/content/what-open-science-introduction>)



UNESCO guiding principles

- Transparency, scrutiny, critique and reproducibility
- Equality of opportunities
- Responsibility, respect and accountability
- Collaboration, participation and inclusion
- Flexibility
- Sustainability

Fordeler/aspekter med åpen forskning

- Offentlig finansiert forskning blir åpent tilgjengelig
- Solidaritetsprinsipp
- Effektivisering, mindre duplisering
- Bedre synlighet og økt gjenbruk av forskningsresultater
- Bedre reproduserbarhet av forskningsresultater
- Økt transparens kan bidra til mer tillit til forskning
- Økt spredning av kunnskap
- Økt innvirkning («impact») innen og utenfor forskningsmiljøet
- Siteringsfordel for open access-publikasjoner og åpne data

Finansiørenes krav

- EU (Horisont Europa) og Norges Forskningsråd (NFR) har lignende krav mht. åpen forskning
- Åpne forskningspraksiser er blitt en del av vurderingskriteriene for prosjektsøknader
- Obligatoriske vs. anbefalte åpne forskningspraksiser
- **Obligatoriske** åpne forskningspraksiser:
 - Umiddelbar **åpen tilgang / open access** til vitenskapelige publikasjoner
 - **Åpne data** -> FAIR forskningsdatahåndtering
 - Spesifikke utlysninger kan inkludere ytterligere krav

Finansiørenes krav (forts.)

- **Anbefalte** åpne forskningspraksiser:
 - Preprint: Tidlig deling av manuskript (før fagfelleevaluering)
 - Forhåndsregistrering av forskningsplanen (hypoteser, analyseplan osv.)
 - Registrert rapport: Publisering av en forskningsartikkel i to steg
 1. Fagfelleevaluering av protokoll -> foreløpig aksept
 2. Artikkelen publiseres uavhengig av resultatene
 - Deling av læringsressurser, programvare, kode m.m.
 - Åpen fagfelleevaluering
 - Folkeforskning: Involvering av individer, potensielle brukere, ikke-kommersielle foreninger, pasientgrupper... i f.eks. datainnsamling eller -analyse
 - Åpen infrastruktur / åpne plattformer
 - Åpne arkiv for publikasjoner, data, kode...
 - [Open Research Europe](#) (ORE) publiseringsplattform for EU-prosjekt

Åpen tilgang / open access

- Gratis, umiddelbar og permanent tilgang til vit. publikasjoner via internett
- Forfattere beholder (vanligvis) opphavsrett
- Rettigheter for gjenbruk defineres av åpne ([Creative Commons](#))-lisenser
- Mange aktører stiller krav om åpen tilgang ([den norske regjeringa](#), institusjoner)
- **Open access (OA)-kravene til EU og NFR:**
 - **Alle** vitenskapelige publikasjoner skal gjøres åpent tilgjengelig
 - Artikler skal være åpent tilgjengelig **umiddelbart**
 - **Alle** vitenskapelige publikasjoner skal gjøres tilgjengelig i et åpent arkiv (f.eks. institusjonsarkiv) på publiseringstidspunktet
 - Vitenskapelige artikler **skal** utstyres med en [CC BY-lisens](#)
 - For OA-bøker, mer restriktive lisenser kan være tillatt

Åpen tilgang / open access (forts.)

- Ulike veier til åpen tilgang
 - Publisering i rene open access (OA)-tidsskrift (diamant eller gull-OA)
-> **støttes**. Finansiør eller institusjon dekker publiseringskostnaden
 - Frikjøp av enkeltartikler i ellers abonnementsbaserte tidsskrift (hybrid OA) -> støttes **ikke**
 - Unntak: OA-publiseringsavtaler (publiser og les-/overgangsavtaler). Kun dersom institusjonen deltar i en avtale
 - Tilgjengeliggjøring av **akseptert manuskript** i institusjonsarkiv
-> egenarkivering, grønn OA
 - Forskere må beholde rettigheter for å gjøre akseptert manuskript tilgjengelig **umiddelbart**
 - a. Informasjon til utgiver ved innsendelse av manuskript
 - b. Mange institusjoner har innført en institusjonell rettighetspolitikk

Åpen tilgang: Prosjektbudsjettering

- Kostnader for åpen publisering skal legges inn i prosjektsøknader
 - Avhengig av valgt publiseringskanal og OA-type
 - Forskere bør vurdere hvor forskningsresultatene skal publiseres
- EU (Horisont Europa)
 - Publiseringkostnader kan inkluderes i kategorien «Costs for other goods, works and services» (jf. [AGA – Annotated Grant Agreement](#))
- Norges Forskningsråd (NFR)
 - Publiseringavgifter for OA-tidsskriftartikler -> indirekte kostnader (overhead)
 - Publiseringavgifter for OA-bøker og bokkapitler -> direkte kostnader (jf. [generelle vilkår for FoU-prosjekt](#))
- Kostnader for tilgjengeliggjøring av forskningsdata i tråd med datahåndteringsplanen kan inkluderes ved behov

Åpne/FAIR forskningsdata

- Forskningsdata skal gjøres åpent tilgjengelig; unntak:
 - Sikkerhetshensyn
 - Personsensitive data eller andre juridiske forhold, f.eks. immaterielle rettigheter
 - Kommersielle forhold, f.eks. forretningshemmeligheter
- Så åpen som mulig, så lukket som nødvendig
- Forskningsdatahåndtering iht. FAIR-prinsippene -> FAIR ≠ åpen
- Krav om datahåndteringsplan (DHP): Dokument som beskriver hvordan data skal håndteres underveis i prosjektet og etter prosjektslutt
 - Metode, beskrivelse, dokumentasjon osv.
 - Lagring, arkivering, deling av data
 - Informasjonssikkerhet, personvern og etikk
 - Rettigheter, lisenser for gjenbruk

FAIR-prinsippene

F: Findable

Lett å finne, inneholder rike metadata

A: Accessible

Tilgang gjennom pålitelige arkiv, inkl. tilrettelegging for funksjonshemmede (universell utforming)

I: Interoperable

Lett å kombinere med andre data eller gjenbruke med andre typer programvare

R: Reusable

Lett å gjenbruke av andre forskere eller allmennheten. Gjør at det er forståelig for andre fagfelter. Lisenser



Vurdering av åpen forskning i søknader

- Hvordan skal prosjektet sikre gjenbruk av forskningsresultatene og forsterke reproduserbarheten?
- Hvordan skal forskningsresultater kommuniseres og deles?
- Gi **konkret informasjon** om hvordan obligatoriske åpne forskningspraksiser skal implementeres
 - Detaljert beskrivelse **tilpasset** prosjektet
 - Hvordan sikre åpen tilgang til publikasjoner?
 - Hvordan skal data bli FAIR?
- Hvilke **anbefalte** åpne forskningspraksiser skal tas i bruk (og hvordan)?
-> variasjoner mellom fagfelt
- Søkere skal beskrive sin kompetanse og erfaringer mht. åpne forskningspraksiser («Open Science track record»)
 - Kan også inkludere informasjon om tilgjengelige ressurser ved institusjonene

Vurdering av åpen forskning i søknader (forts.)

- Flere punkt som kan adresseres:
 - Hvordan skal prosjektet følge relevante retningslinjer?
 - Hvilke arkiv skal brukes for
 - publikasjoner (institusjonsarkiv, Nasjonalt vitenarkiv)
 - data (DataverseNO, fagspesifikke dataarkiv...)
 - preprint (bioRxiv, arXiv...)
 - forhåndsregistrering (OSF, Prospero...)
 - Hvilke lisenser skal brukes?
 - [Creative Commons-lisenser](#) (publikasjoner, data, åpne læringsressurser...)
 - [GNU General Public Licenses](#) (kode...)

Vurdering av åpen forskning i søknader (forts.)

- Åpen forskning er innarbeidet i vurderingskriteriene for prosjektsøknader til bl.a. EU og NFR -> må **alltid** adresseres
- Ansees åpne forskningspraksiser som ikke relevant for prosjektet?
 - Publikasjoner **må** være åpent tilgjengelige
 - Det **fins** grunner for å **ikke** gjøre data åpent tilgjengelig (f.eks. personvern hensyn)
 - Disse **må** adresseres i søknaden -> søkere må **beskrive og begrunne** hvorfor (noen) data ikke kan deles åpent

Oppsummering

Hva er viktig i prosjektsøknader?

- Åpen forskning må **alltid** adresseres i prosjektsøknader
-> også hvis (noen) data ikke kan deles (begrunnelse!)
- Beskrivelsen av åpne forskningspraksiser bør være **konkret**:
 - Hvordan skal åpne forskningspraksiser implementeres i **dette** prosjektet?
 - Hvordan skal FAIR-prinsippene følges?
 - Hvilke arkiv skal brukes, hvilke lisenser?
 - Hvordan sikre langtidsbevaring/-tilgang?
- Implementering av anbefalte åpne forskningspraksiser kan øke «score»
-> variasjoner mellom fagfelt mht. hva som er mulig
- Ved behov: Henvis forskerne til dem som tilbyr støttetjenester for åpen forskning ved institusjonen